

LA DISTINCIÓ DEL MODE VERBAL: ÚS D'UNA OPOSICIÓ FONOLÒGICA AL CATALÀ DE LA CERDANYA I A L'OCCITÀ

Montserrat ADAM AULINAS
Universitat de Barcelona

1. LES PERSONES PRIMERA I SEGONA DEL PLURAL DE PRESENT D'INDICATIU I DE SUBJUNTIU EN CATALÀ

1.1. LA DIFERENCIACIÓ DE MODE EN CATALÀ ANTIC I L'APARICIÓ DEL SINCRETISME

La vocal tònica de la desinència de les persones primera i segona del plural del present dels verbs catalans va ser inicialment una /á/ per al mode indicatiu de la classe I i per al subjuntiu de les classes II i III; per al mode subjuntiu de la classe I i l'indicatiu de la classe II hi havia /é/; i teníem una /í/ per al mode indicatiu de la classe III. (Classe I: PI, *cant[a]m*, *-[a]u* < CANTĀMUS, -ATIS; PS, *cant[e]m*, *-[e]u* < CANTĒMUS, -ĒTIS. Classe II: PI, *bat[e]m*, *-[e]u* (que mostren el desplaçament d'accent cap a l'última síl·laba) < BATTĪMUS, -ĪTIS; PS, *bat[a]m*, *-[a]u* < BATTĀMUS, -ĀTIS. Classe III: PI, *dorm[i]m*, *-[i]u* < DORMĪMUS, -ĪTIS; PS: *dorm[a]m*, *-[a]u* < DORMIĀMUS, -ATIS.)¹

Podem apreciar com, en català antic, l'oposició entre els modes indicatiu i subjuntiu quedava assegurada en aquestes persones mercès a la vocal temàtica, el timbre de la qual era el resultat de l'evolució fonològica regular des del llatí fins al català.

L'evolució del català, però, ha conduït al sincretisme entre indicatiu i subjuntiu per a aquestes persones.² Així, en la major part de l'àrea del català, trobem una vocal temàtica *e* –que és /é/, /é/ o /ǝ/ segons el dialecte– per a les classes verbals I i II, i una vocal temàtica /í/ per a la classe III. Ha resultat, doncs, un sistema molt simplificat que ha anul·lat l'anterior diferenciació del mode basada en l'oposició fonològica de les vocals temàtiques.

S'ha intentat trobar raons que expliquin el canvi; com a factors que van facilitar el sincretisme, s'ha assenyalat: (a) el paper ambivalent, en certa manera, de les vocals esmentades –efectivament, una mateixa vocal podia representar l'indicatiu o el subjuntiu segons la classe verbal de què es tractés (Wheeler, 1985: 457-458)–; (b) la particularitat que, amb els canvis vocàlics analògics, s'aconseguia limitar l'ús de /á/ temàtica exclusivament a la classe I (Wheeler, 1985: 460) –encara que, com hem indicat, a la major part del català ha anat desapareixent aquesta del present d'indi-

1. La redacció d'aquest article s'inscriu dins dels projectes HUM2007-65531/FILO (MEC) i HUM 2005-2821/FILO.

2. En mots de Wheeler (1985: 451), sincretisme és el fet de no distingir en algun punt, o el procés d'esborrar parcialment, l'expressió formal de categories gramaticals que una llengua segueix mantenint vives en altres punts del sistema.

catiu de la classe I, s'hi conserva en altres temps verbals–; i (c) el fet que es trobessin a la primera i a la segona persones del plural de l'imperatiu formes coincidents amb les corresponents del present de subjuntiu i d'indicatiu respectivament –cosa que hauria propiciat una igualació de formes en el mateix imperatiu i, consegüentment, en els modes indicatiu i subjuntiu (veg. Fouché, 1924: 38-39; Badia, 1951: § 47 [III]; i Wheeler, 1985: 458).³

Només la subclasse [II, +ext.] (ex. *beure*)⁴ ha quedat preservada del sincretisme pel fet que el present de subjuntiu inclou l'extensió velar /g/ (ex. PI: *bevem* ~ PS: *beguem*). (Cal només indicar que, en algunes zones concretes, la /g/ s'ha estès per a aquests verbs també a les persones primera i segona del present d'indicatiu, de manera que la /g/ ja no permet distingir el mode.)⁵

Malgrat el sincretisme que mostra la major part del català en aquestes persones per a les classes verbals I, II i III (feta l'excepció de la subclasse [II, +ext.]), hi ha varietats lingüístiques en què aquest s'evita en algunes de les classes verbals indicades. Presentem el detall d'aquestes especificitats a § 1.2 –basant-nos en les dades d'Alcover (1906-1928). A § 2 hi afegim una nova possibilitat fonamentada en dades d'una investigació pròpia duta a terme al nord del català central i a l'Alta Cerdanya durant el període 1999-2006.

1.2. L'ESTALVI O LA RESOLUCIÓ DEL SINCRETISME EN ALGUNES VARIETATS LINGÜÍSTIQUES (A PARTIR D'ALCOVER [1906-1928])

Deixant de banda la particularitat de la subclasse [II, +ext.] –ja comentada a § 1.1.–, exposem aquí els casos en què, segons la informació continguda a Alcover (1906-1928), es pot evitar en algunes varietats lingüístiques del català el sincretisme entre els modes indicatiu i subjuntiu a les persones primera i segona del plural del present. Els presentem classificats segons la causa de l'absència de sincretisme.

(Hem pres com a base les dades corresponents als verbs model *cantar* (classe I), *perdre* (classe II) i *dormir* (classe III) del corpus esmentat. Quant a la subclasse III incoativa (amb *partir*, com a verb model),⁶ aquesta se sol comportar en aquest punt de manera semblant a la classe III general; per a les diferències observades, veg. les notes 9 i 12.)

1.2.1. *Manteniment de la /á/ temàtica*

En algunes zones del català hi ha distinció dels mode indicatiu i subjuntiu per a les persones estudiades mercès al manteniment de la vocal temàtica /á/ que presentava el català antic, sigui la del present d'indicatiu o la del present de subjuntiu. Així, segons les dades d'Alcover (1906-1928),

3. Efectivament, a l'imperatiu, la primera persona plural provenia de la del present de subjuntiu; i la de la segona persona plural havia arribat a coincidir, per motius fonètics, amb la de l'indicatiu (probablement ja a partir del s. XII, quan -RIS (desinència per a la 2a persona plural del present d'indicatiu) havia ja arribat a [ð] i -TE (desinència per a la 2a persona plural de l'imperatiu) era [d], sons que eren relativament propers –veg. Gulsoy (1993: 366). D'altra banda, les formes corresponents de l'imperatiu negatiu provenen en ambdós casos del present de subjuntiu.

4. Considerem subclasse [II, +ext.] la dels verbs de la classe II del tipus *beure* o *valer*, els quals presenten extensió velar /g/ al subjuntiu (present i imperfet), a la primera persona del present d'indicatiu, al perfet simple –on l'ús d'aquest temps és viu– i al participi regular.

5. Es tracta del bisbat de Girona (amb la projecció cap a la part del Ripollès no inclosa en el bisbat esmentat), ambdues Cerdanyes –a Baixa i l'Alta– i, a vegades, algun punt del Vallespir o del Nordllevant propers a les zones que acabem d'indicar; també es troba en algunes localitats de la zona nord i oest del català nord-occidental i en diversos punts del centre i del sud del País Valencià (veg. Adam, 2006: 269-274).

6. També pot ser anomenada [III, +ext.]. A la taula 1, d'altra banda, s'hi fa referència com a IIIb.

la /á/ temàtica es podia trobar als inicis del segle XX en les zones que s'assenyala i per al temps que s'indica.

a) Per al present d'indicatiu de la classe I: al balear, en algun punt de la Cerdanya⁷ i al català nord-occidental; a diverses localitats la forma coexistia amb la corresponent en *e* –que era /é/ als dialectes orientals i /ê/ als occidentals; al balear, però, s'hi trobava com a forma única la /á/.⁸

b) Per al present de subjuntiu de les classes II i III: a Benavarrí –Baixa Ribagorça– (ex. *perdam, au; dormam, -au*).⁹ També es podia trobar a la meitat sud del País Valencià –però en aquest cas la forma verbal presentava també generalment l'extensió velar (ex. *pergam, -au; dormgam, -au*), de manera que la vocal ja no era clau per a la distinció de modes.¹⁰

1.2.2. Inclusió d'extensió velar al present de subjuntiu

Un altre tret que evita el sincretisme a les persones estudiades és la inclusió d'una extensió velar /g/ entre l'arrel i la vocal temàtica. Ja hi hem fet al·lusió a § 1.1 per a la subclasse [II, + ext.] del català en general. Aquí ens referirem a la resta de classes verbals:

a) la major amplitud geogràfica d'aquesta incorporació de /g/ correspon a la classe III (ex. *dormiguem/dor(m)guem*, segons les zones): apareix al català nord-occidental, la Cerdanya,¹¹ el valencià i el balear –en aquest darrer dialecte com a solució única.¹²

b) seguidament, quant a expansió territorial, tenim l'extensió velar per als verbs de la classe verbal II: es troba arreu del valencià, a diverses localitats del català nord-occidental i en algunes del balear (ex. *perguem/perdeguem/perdiguem*, segons les zones).¹³

7. També al Capcir hi havia /á/ a 4, 5 PI per a la classe I.

8. D'altra banda, hem de fer constar igualment que Alcover (1906-1928) atribueix tant /á/ com /é/ a dues localitats del nord del català central (Capmany i Torelló). Quant a l'alguerès, podem afegir-hi que, segons Veny & Massanell (2002: 73), hi ha una /á/ (*cantau*) a la segona persona del plural del present d'indicatiu, però una /é/ (*cantem*) a la primera persona del plural del mateix temps (Alcover hi havia indicat /é/ en ambdós casos).

9. Per al verb *partir* (que ha estat el verb examinat de la classe III incoativa) i pel que fa al català nord-occidental, la característica també es va trobar a Organyà (Alt Urgell); tant en aquesta localitat com a Benavarrí les formes van ser *partigam, -au* (amb extensió velar).

10. Les formes esmentades de les classes II i III coexistien en aquest sector del valencià amb formes velaritzades similars però amb /é/ com a vocal temàtica –sigui en una o altra classe (ex. *perguem, dor(m)guem*)–, així com també, en el cas de la classe III, amb les que no presenten extensió velar (ex. *dormim*). (Sobre la inclusió d'extensió velar a les formes esmentades, veg. més específicament § 1.2.2.)

11. Cal dir que les dades d'Alcover (1906-1928) per a la Cerdanya no assenyalen la presència d'extensió velar a les persones primera i segona del plural del present de subjuntiu per al verb *dormir* concretament –que és el que hem indicat que prendríem com a base en aquest § 1.2–, però sí que ho fan per a alguns altres verbs de la mateixa classe III (tant si es tracta de verbs no incoatius com incoatius). Interpretem aquest resultat com a manifestació durant la realització de les enquestes d'Alcover de la variació lingüística existent per a aquesta característica ja als inicis del segle XX perquè, en la nostra recerca de 1999-2006, hem trobat la característica també per al verb *dormir* a la Cerdanya.

D'altra banda, podem afegir-hi que, per a la mateixa classe verbal III, podria haver-hi hagut també la presència a la Cerdanya de formes amb extensió velar a les persones corresponents del present d'indicatiu –coincidint amb el que hem indicat que s'esdevenia en aquesta mateixa zona per a la subclasse [II, +ext.] (veg. § 1.1 i la nota 5). La nostra investigació de 1999-2006 no ens n'ha forniet exemples però en les dades d'Alcover (1906-1928) n'hi havia diversos.

12. La diferència que presenta en aquest aspecte la subclasse III incoativa és que, en alguns punts del valencià i de la franja d'Aragó, hi havia formes verbals amb increment incoatiu ([isk] o [iʃk]), sovint en coexistència amb les formes verbals corresponents amb extensió velar.

13. A les localitats del balear en què es trobaven aquestes formes, hi apareixien també en coexistència les corresponents sense extensió velar. Pel que fa a la meitat sud del valencià, ja hem assenyalat a § 1.2.1(b) que, per a les formes de què aquí tractem, a voltes hi havia la presència conjunta d'extensió velar i vocal temàtica /á/.

c) i, en darrera posició pel que fa a superfície, trobem l'extensió velar esmentada a la classe verbal I (ex. *canteguem*): podem observar la seva presència al Pont de Suert (Alta Ribagorça).

1.2.3. Ús de formes de l'imperfet de subjuntiu per al present del mateix mode

El fet d'utilitzar les formes de la primera i la segona persones del plural de l'imperfet de subjuntiu (ex. *cantéssem*) en substitució de les corresponents del present de subjuntiu també permet evitar el sincretisme de què aquí tractem.¹⁴ La característica es va localitzar a les comarques de la Ribera d'Ebre, la Terra Alta, el Matarranya, el Baix Ebre i el Baix Maestrat –a l'àrea, doncs, del tortosí.

2. UNA SOLUCIÓ FONOLÒGICA PER AL SINCRETISME AL CATALÀ DE CERDANYA

A part de les solucions que eviten la coincidència a les persones 1a i 2a del plural del present a què ens hem referit a § 1.3 basant-nos en les dades d'Alcover (1906-1928), podem indicar una altra possibilitat localitzada a partir d'una recerca que duguérem a terme durant els períodes 1999-2003 i 2006. Per als comentaris sobre el nord del català central –i, més concretament, per als referits a la Baixa Cerdanya–, veg. § 2.1; i, per als relatius a l'Alta Cerdanya, veg. § 2.2.

2.1. RECERCA AL NORD DEL CATALÀ CENTRAL (1999-2003). LA BAIXA CERDANYA

L'interès pel que ha resultat ser una característica ben delimitada geogràficament dins l'àmbit del català va sorgir quan preparàvem una recerca sobre morfologia d'un abast lingüístic més ampli que havíem d'efectuar al nord-est del català central.

Mentre planificàvem l'estudi esmentat, es va escaure de transcriure per a l'ALDC l'enquesta relativa a Alp. Al llarg de l'entrevista, l'informant repetia sovint la frase «Aquí diguem (...)» (amb [ɛ] a la vocal temàtica de la forma verbal) i també «Diguem-ho així» (amb [e]). Per intentar saber què amagava aquest canvi de timbre, vam preveure que el qüestionari inclogués algunes preguntes relatives a les persones primera i segona del plural del temps de present. (Sobre la forma *diguem* de la primera frase convé, d'altra banda, recordar que, tal com ha estat indicat a § 1.1 i a la nota 5, en algunes zones del català, entre les quals la Cerdanya, trobem extensió velar també a la primera i a la segona persona del plural del present d'indicatiu dels verbs de la subclasse [II, + ext.]).

El qüestionari va incloure diverses preguntes sobre les persones esmentades.¹⁵ Estava dissenyat de manera que l'enquestador iniciava una frase que l'informant havia de completar.

14. A les classes II i III aquestes formes contenen, a més a més, una extensió velar en diferents poblacions.

15. En realitat, el qüestionari de la investigació prevista havia ja d'incloure formes de primera i segona persona plural del present d'indicatiu i de subjuntiu per a l'estudi d'altres característiques. Va caldre, doncs, sols afegir-hi algunes preguntes per tenir representades totes les classes verbals, així com per tenir informació de l'imperatiu. Això també explica per què el nombre de qüestions en relació amb la característica aquí estudiada ha resultat més elevat del que era estrictament necessari. Es van demanar, concretament, les formes de 1a i 2a persona del plural del present d'indicatiu i de subjuntiu dels verbs: [classe I] *cantar*; [classe II] *batre, perdre*. [subclasse (II, +ext.)] *beure, caure, cloure, complaure, coure, creure, jeure, riure, seure, treure; deure, moure; conèixer, dir, dur, entendre, po-*

La zona que es va investigar abraça la comarca de la Baixa Cerdanya i les del bisbat de Girona –incloent-hi el Ripollès, encara que sols un petit sector d'aquesta comarca pertanyi actualment al bisbat esmentat.¹⁶

Les entrevistes es realitzaren durant el període 1999-2003. Els informants van ser tres per localitat, d'una edat compresa entre 50 i 60 anys en el moment d'iniciar les entrevistes (el 1999), nascuts a la població i amb pares nascuts a la comarca o en poblacions properes a la comarca. Van ser seleccionats pel procediment de l'atzar estadístic.

Resultats de la Baixa Cerdanya

De les comarques investigades, va ser la Baixa Cerdanya la comarca on es va localitzar una possibilitat diferent de les que han estat exposats a § 1.2 per a la distinció de mode entre les persones 1a i 2a plural del present d'indicatiu i les corresponents del present de subjuntiu. Es tracta de l'existència de /é/ com a vocal temàtica en el cas de l'indicatiu i de /é/ en el del subjuntiu. A la comarca les entrevistes es van realitzar a set localitats: Puigcerdà, Guils de Cerdanya, Fontanals de Cerdanya, Meranges, Bellver de Cerdanya, Martinet i Llúvia –aquesta darrera localitat situada en un enclavament al nord de la frontera estatal. Dels vint-i-un informants entrevistats, dinou van fer sistemàticament aquesta diferenciació. Els dos únics informants que no van seguir aquest patró van ser un informant de Martinet i una informant de Puigcerdà. Ambdós realitzaren una /é/ en tots els casos.

Tenim també algunes dades de l'imperatiu. Dels tretze informants amb dades per a la primera persona del plural, deu realitzaren una /é/; i, dels dinou informants amb dades per a la primera persona del plural, tots realitzaren una /é/. Aquesta diferenciació entre les persones esmentades de l'imperatiu s'avé amb el que ha estat indicat a § 1.1 i a la nota 3.

Afegirem també una precisió sobre el present de subjuntiu de la classe III. Coexisteixen a la Baixa Cerdanya les formes amb extensió velar i les formes sense aquesta (ex. *dormiguem* i *dormim*, respectivament) –ja hem indicat a § 1.2.2 la possibilitat de formes amb extensió velar d'aquest tipus a la comarca esmentada en referir-nos a les dades que hi va recollir Alcover a l'inici del segle xx. Cal especificar que, per a les formes del tipus *dormiguem*, -eu del present de subjuntiu que hi hem obtingut en la nostra recerca actual, la vocal temàtica ha estat /é/, com correspon al present de subjuntiu de la resta de classes verbals.

Amb anterioritat a la realització de la recerca que ens ha dut a la localització de la característica a què ens acabem de referir, alguns estudiosos havien deixat constància d'algunes formes verbals amb [é] –en comptes de [é]– a la Cerdanya, però no havien fet cap descripció explícita de la característica. Així, Xandri (1917: 196), enmig d'un seguit de mots per als quals assenyala [é] a la Cerdanya –*mareig, passeig, safareig, re* (res), etc.–, hi afegeix *repassem* (no dóna, però, cap indicació ni del temps verbal ni de l'abast del fenomen). Per la seva part, Alcover escriví el 1906 en un dels seus quaderns de camp: «Creure: a Puigcerdà a la 2a persona de l'imperatiu plural, en sentit afirmatiu fan la [ε] oberta ([anew]) [sic], i en el sentit negatiu la fan tancada» (*Katalanische*

der, valer. [classe III]: *dormir, sortir*. Quant a aquesta darrera classe verbal, s'hi inclogué també la primera persona plural del present d'indicatiu de *collir, cosir, sentir, llegir* i *partir* –els dos darrers verbs pertanyents a la subclasse III incoativa; i, en el cas de la Baixa Cerdanya, es demanà a més a més la primera persona plural del present de subjuntiu dels verbs *llegir, morir* i *partir*. Així mateix, es va afegir al qüestionari les formes de primera i segona persona plural de l'imperatiu corresponents al verb *pentinar*.

16. El bisbat de Girona inclou les comarques de la Garrotxa, l'Alt Empordà, el Baix Empordà, el Pla de l'Estany, el Gironès, la Selva (excepte Sant Hilari Sacalm i Osor), el nord del Maresme i un sector del nord-est del Ripollès (concretament, a l'actualitat es tracta sols d'una petita part de la Vall de Camprodon).

Verbalflexion, datat el 1906 [Perea, 1999b: 32]).¹⁷ I, finalment, cal fer referència als materials de l'ALDC, on figuren transcrites formes amb [é] a 4, 5 PS per a Meranges i per a Alp (sobre la transcripció d'Alp, vegeu el que ha estat indicat a l'inici d'aquest § 2.1).

2.2. RECERCA A L'ALTA CERDANYA (2006)

Atès que moltes particularitats lingüístiques són compartides per ambdues Cerdanyes (la Baixa Cerdanya, situada al sud de la frontera estatal pirinenca, i l'Alta Cerdanya, a l'altra banda de la frontera esmentada), semblà adient realitzar una recerca a l'Alta Cerdanya per saber si també s'hi feia ús de la distinció fonològica /ɛ/ ~ /e/ per diferenciar els modes indicatiu i subjuntiu a les persones verbals objecte d'estudi. De moment podem aportar dades d'una primera aproximació al tema a partir dels resultats de set enquestes realitzades a les localitats de Sallagosa i Err –tres enquestes a la primera població i, quatre, a la segona. Els municipis esmentats estan situats al centre de la comarca i les entrevistes s'hi realitzaren el 2006.

La recerca d'informants va ser feta seguint una cadena de connexions establertes a partir d'un punt inicial (es tractava d'espais públics, entre els quals també l'ajuntament). Es cercava habitants de la població que haguessin nascut a l'Alta Cerdanya i que haguessin après a parlar el català a partir dels seus pares (per als quals, doncs, la cadena de transmissió lingüística intergeneracional no s'hagués trencat). Aquesta metodologia de localització d'informants va aconseguir la confiança necessària d'aquests per poder realitzar les enquestes indicades. Més enllà dels requisits fixats, cal dir que els informants han presentat una certa variabilitat quant a les seves dades de filiació.¹⁸

Pel que fa a l'edat, el 2006 –any de realització de les enquestes, com hem indicat– dos dels informants tenien 80 i 87 anys respectivament; quatre tenien una edat compresa entre els 55 i els 63 anys (es tracta d'una generació molt similar a la dels informants que havíem enquestat a la Baixa Cerdanya); i un altre tenia 40 anys. El requisit que havíem posat sobre l'aprenentatge de la llengua catalana a partir dels seus pares reduïa, de fet, la franja d'edat dels possibles informants.¹⁹

17. Cosa que s'avé amb el que ha estat indicat sobre la particularitat que les formes de primera i segona persona del plural de l'imperatiu negatiu provenien inicialment del subjuntiu (veg. la nota 3). Cal, però, afegir-hi que l'autor no sembla haver aprofundit en el significat de la seva pròpia anotació perquè en el seu corpus verbal (Alcover 1906-1928) trobem per a la Cerdanya la transcripció /ɛ/ a les persones primera i segona del plural del present de tots tres modes (indicatiu, subjuntiu i imperatiu –quant a aquest darrer mode, el corpus esmentat només inclou les formes afirmatives).

18. La diferència més important pel que fa a la seva filiació és el lloc de naixement dels pares: dos dels informants tenien ambdós pares nascuts a l'Alta Cerdanya (en el cas d'un d'aquests informants, els seus pares eren de la mateixa localitat investigada i, en el cas de l'altre, eren d'una localitat propera); quatre informants tenien el pare nat a l'Alta Cerdanya i la mare a fora (aquestes darreres procedien, respectivament, de les zones següents: la Baixa Cerdanya –es tractava d'una població contigua a la frontera–, les Garrigues, Barcelona i el País Basc); i hi havia un setè informant el pare del qual havia nascut en una localitat de la Baixa Cerdanya contigua a la frontera i, la mare, en una població de l'Alt Urgell contigua a la Baixa Cerdanya.

Quant al lloc de naixement, tres informants no eren nats a la localitat on vivien; ara bé, en tots aquests tres casos la localitat de naixement estava situada entre Sallagosa i la frontera estatal (cal especificar que una d'aquestes tres localitats va ser Llúvia –la qual, malgrat que es trobi geogràficament al nord de la frontera estatal pertany administrativament a la Baixa Cerdanya; l'informant hi havia viscut fins als cinc anys, edat en què es traslladà a Err).

Atesa la variabilitat en les dades de filiació assenyalada, considerem que, per a la recerca més àmplia que, sobre aquest mateix punt, ens proposem realitzar en aquesta comarca, seria preferible establir uns criteris més estrictes en la selecció dels informants.

19. Els informants de les generacions més joves ja no han après la llengua catalana mercès a la transmissió oral directa dels seus pares –vegeu, en aquest sentit, les dades relatives a la primera llengua dels informants segons grups d'edat proporcionades per l'*Enquesta d'usos lingüístics a la Catalunya Nord 2004* (p. 18), on es pot comprovar la minva progressiva de persones al llarg del temps que tenen a la Catalunya Nord el català com a llengua transmesa pels pares.

Igual que en la investigació de la Baixa Cerdanya, les preguntes del qüestionari relatives a morfologia verbal consistien en frases que l'enquestador iniciava i que l'informant havia de finalitzar. En aquest cas, però, el qüestionari estava dissenyat sols per a l'estudi d'aquesta característica. S'hi inclogueren preguntes relatives a diverses formes verbals.²⁰ I s'hi van afegir cinc altres parells mínims en relació amb l'oposició fonològica /e/ ~ /ɛ/ per comprovar si els informants de l'Alta Cerdanya enquestats la realitzaven en els diferents mots en general (veg. *infra* en l'exposició dels resultats d'aquest mateix § 2.2 el detall dels parells mínims escollits).²¹

Resultats de l'Alta Cerdanya

A partir d'una primera avaluació de les emissions dels informants, basada en una anàlisi auditiva, assenyalem que tots els informants realitzaven la distinció fonològica /e/ ~ /ɛ/, tal com es va observar en els parells mínims *déu* ~ *deu* 'nombre 10', *seva* (possessiu femení) ~ *ceba*, *vénen* (6 PI *venir*) ~ *venen* (6PI *vendre*). Aquests resultats s'acorden, doncs, amb l'afirmació de Recasens (1991: 80) relativa a la possibilitat de distinció fonemàtica /e/ ~ /ɛ/ per als diversos mots de la llengua en aquest sector de l'Alta Cerdanya –vegeu la nota 21. (El qüestionari incloïa també *net* (adjectiu) ~ *nét* (nom de parentiu), així com *bec* (1 PI *beure*) ~ *bec* 'part dels maxil·lars de l'ocell', però la interferència lèxica del francès va impedir que, per a aquests mots, el parell mínim es pogués manifestar: en el primer cas, els informants no deien *nét* sinó *petit fill*, *petit nen* o una expressió genèrica; en el segon cas, afirmaren que només coneixien el mot francès relatiu a l'anatomia de l'ocell –que és homògrafa de la catalana corresponent, però que es pronuncia ['bek] i, doncs, coincideix fonològicament amb la catalana *bec* (1a pers. sing. del present d'indicatiu del verb *beure*), de manera que no hi ha possibilitat d'oposició fonològica.)²²

Pel que fa a les formes verbals objecte d'estudi en aquest article, tots els informants realitzaven la vocal temàtica de les formes de primera i segona persona plural del present d'indicatiu dels verbs de les classes I i II amb /é/; i tots excepte una informant realitzaren, com a mínim, algunes emissions amb /é/ a les persones corresponents del present de subjuntiu dels verbs de les mateixes classes verbals.²³

Així, encara que es tracti d'un primer estudi prospectiu, creiem que permet afirmar que la característica de l'ús de l'oposició fonològica /e/ ~ /ɛ/ per a la distinció del mode verbal es troba també a l'Alta Cerdanya.

Ara bé, no tots els informants que realitzaren amb /é/ el present de subjuntiu ho feren sistemàticament. Així, mentre que per als dos informants de més edat (un home de Sallagosa de 87 anys i

20. Les formes que aquest qüestionari incloïa són: la primera i la segona persona del plural del present d'indicatiu i de subjuntiu dels verbs: [classe I] *cantar*, *pensar*; [classe II] *batre*; [subclasse (II, +ext.)] *treure*; [classe III] *dormir*; [subclasse III incoativa] *llegir* (hi vam incloure verbs de la classe III perquè, per a aquests verbs –tant els no incoatius com els incoatius–, hi havia la possibilitat de realització de formes amb extensió velar i vocal temàtica *e*, tal com hem indicat a § 2.1. Així mateix, s'hi inclogué la primera i la segona persona plural de l'imperatiu del verb *pentinar*.

21. Cal dir que Recasens (1991: 80) es refereix als diferents mots de la llengua en general i ens indica que, a diferència del que s'esdevé a la major part del rossellonès (en què hi ha actualment un sol fonema mitjà anterior atès que l'oposició entre els fonemes /é/ ~ /ɛ/ hi ha quedat anul·lada), el sistema lingüístic dels pobles de l'Alta Cerdanya situats entre Puigcerdà i Sallagosa manté l'oposició fonològica /é/ ~ /ɛ/ –encara que els dos fonemes tindrien aquí uns camps de dispersió molt pròxims; més al nord de la darrera localitat esmentada, no hi hauria unanimitat entre els estudiosos sobre en quin punt geogràfic queda anul·lada l'oposició fonològica esmentada.

22. Només un dels informants va pronunciar el mot corresponent a 'la part dels maxil·lars de l'ocell' com a ['bek].

23. Per a la classe III, sols una informant va realitzar les formes amb extensió velar –i, doncs, amb la possibilitat d'una vocal temàtica *e* (i no *i*, vg. § 1.2.2(a) i § 2.1)–, el timbre de la qual va ser en aquest cas /é/, com corresponia (la resta d'informants van presentar les solucions sense extensió velar i amb vocal temàtica /i/).

una dona d'Err de 80 anys) observem un ús constant de /é/ a les persones del present de subjuntiu estudiades, per als altres informants, d'edats inferiors, hem comptabilitzat percentatges menors de realització de /é/ en aquest mateix temps verbal.²⁴

Si volem comparar aquests resultats amb els obtinguts a la Baixa Cerdanya (on la distinció fonològica va ser pràcticament general, com hem indicat a § 2.1), cal limitar-se a les dades de la generació similar a la que allà seleccionarem –que fou la nascuda entre 1939 i 1949. Hem enquestat a l'Alta Cerdanya quatre persones que es trobaven en aquesta franja d'edat o molt aproximadament –veg. *supra* en aquest § 2.2–; aquestes han presentat uns percentatges clarament inferiors de realització de /é/ al present de subjuntiu que els que havíem trobat a la Baixa Cerdanya (veg. la nota 24).

La característica sembla trobar-se, doncs, en recessió a l'Alta Cerdanya. La poca utilització del català al nord de la frontera pirinenca –veg. en aquest sentit, per exemple, les dades de l'*Enquesta d'usos lingüístics a la Catalunya Nord 2004* (p. 18-36) relatives a *Primera llengua i llengua habitual* i a *Usos lingüístics i àmbits d'ús*– i potser la particularitat que en francès actual l'ús del present de subjuntiu en la llengua oral té, com a mínim, un ús desigual²⁵ podrien trobar-se a la base de l'explicació d'aquest canvi lingüístic. L'estudi més ampli que ens hem proposat de realitzar-hi haurà de confirmar els primers resultats obtinguts, així com permetre determinar amb més precisió els factors que poden incidir en el canvi lingüístic esmentat.

Dedicarem també uns mots a l'imperatiu. Només una informant va realitzar la primera persona del plural amb /é/ i la segona del plural amb /é/. Per a la resta d'informants amb dades per a aquest temps verbal, vam trobar /é/ a totes dues persones (encara que cal tenir en compte que el qüestionari incloïa sols dues preguntes relatives a l'imperatiu i un nombre major de preguntes per als altres dos modes, com es pot apreciar a la nota 20).

3. UNA CARACTERÍSTICA SIMILAR A L'OCCITÀ

3.1. LOCALITZACIÓ DE LA CARACTERÍSTICA A L'OCCITÀ CONTEMPORANI. DESCRIPCIÓ DEL MODEL BÀSIC

La possibilitat de diferenciar els modes indicatiu i subjuntiu a les persones primera i segona del plural del present mitjançant l'oposició fonològica /ε/ ~ /e/ en la vocal temàtica es troba també en occità.

24. Així, deixant de banda els dos informants que realitzaren com a /é/ la vocal temàtica de totes les formes del present de subjuntiu de les classes I i II que el qüestionari elicità i la informant que les realitzà sempre amb /é/, tenim els percentatges de pronúncia /é/ en les persones primera i segona del present de subjuntiu que s'indica, ordenats en progressió decreixent (les edats a què es fa referència corresponen al 2006): un home d'Err de 40 anys (62% [= 8 realitzacions d'un total de 13]), una dona de Sallagosa de 61 anys (50% [= 6/12]), una dona d'Err de 63 anys (36% [= 4/11]), un home d'Err de 55 anys (8% [= 1/12]). (Cal afegir-hi que la informant d'Err de 63 anys només va realitzar les formes amb /é/ que s'assenyalen després que la seva mare, present a l'entrevista, pronunciés amb /é/ una forma d'aquest tipus; a partir d'aquest moment, la filla va realitzar algunes formes amb /é/ i d'altres amb /e/.)

25. Ball (2000: 91), després de referir-se a l'estudi de Henri Bauche (1920) sobre el francès col·loquial, en què es deixava constància que el subjuntiu tendia a desaparèixer de l'ús popular del francès, confirma que aquest ús ha finalitzat per a l'imperfet del subjuntiu però que, en el cas del present, hi ha molta variació entre els parlants, segons que aquests estiguin més o menys influïts per l'estàndard; també cal prendre en consideració el fet que un tipus de construccions pot afavorir més l'ús del subjuntiu que un altre.

Malauradament, no tenim dades sobre l'ús del subjuntiu francès per part dels informants de l'Alta Cerdanya entrevistats, les quals ens podrien oferir aquí una informació útil per al nostre treball. L'estudi futur a què hem fet abans al·lusió hauria d'incorporar les preguntes corresponents.

Basant-nos en la descripció que fa Ronjat (1930-1941: § 598-630) de la conjugació verbal en diferents poblacions o zones de l'occità, podem adonar-nos que la característica es localitza en una àmplia zona d'aquesta llengua: es tracta dels dialectes provençal, vivaroalpí i la major part del llenguadocià.²⁶ Detallem a la taula 1 les realitzacions fonètiques de les desinències de les persones assenyalades en el cas de les localitats que hem interpretat que presentaven la característica aquí estudiada. D'altra banda, a partir de la informació d'Alibèrt (1976: 116-139) hem afegit a la taula 1 dades sobre el Donasan, zona a què Ronjat (1930-1941: § 598-630) no havia fet referència; i també notes a peu de pàgina del text principal quan la informació d'aquest darrer autor diferia de la de Ronjat en algun aspecte.

(Escriuim en occità els topònims corresponents a l'àrea geogràfica d'aquesta llengua, inclosos els que en català tenen tradició escrita, per tal de mantenir una certa unitat en aquest § 3.)

En primer lloc, comentarem la varietat lingüística de Niça –que coincideix amb la de Marsilha pel que fa al que aquí estudiem (núm. 1 i 4 respectivament a la taula 1)–, ja que hem considerat que constituïa el model més bàsic –o paradigma estructuralment més simple– d'aquells de l'occità contemporani que utilitzen l'oposició fonològica /ε/ ~ /e/ per distingir el mode a les formes verbals estudiades. Per a la varietat lingüística indicada, es pot observar que, mentre que la classe I manté el timbre de les vocals temàtiques que li corresponien per evolució fonològica des del llatí –és a dir, /á/ al present d'indicatiu i /é/ al present de subjuntiu–, a les classes II i III es troba /é/ al present d'indicatiu i /é/ al present de subjuntiu. (Quant a la subclasse verbal III incoativa, hi ha l'addició de l'extensió /is/ –procedent de l'increment incoatiu ISC– entre l'arrel i la vocal temàtica, tant al present d'indicatiu com al de subjuntiu).

Encara que no hem inclòs a la taula 1 les realitzacions de l'imperatiu, podem indicar que, per al model de Niça que aquí estem descrivint i en el cas de totes les classes verbals, la primera persona plural coincideix amb la del subjuntiu i, la segona plural, amb la de l'indicatiu.

3.2. VARIACIONS RESPECTE AL QUE HEM CONSIDERAT MODEL BÀSIC DE L'OCCITÀ CONTEMPORANI

Indicarem seguidament les diferències més importants que, respecte a la varietat de Niça –varietat que acabem de considerar a § 3.1 model bàsic de la manifestació de la característica a l'occità contemporani–, presenten pel que fa a les persones verbals estudiades la resta de poblacions o zones que es detallen a la taula 1. Deixarem de banda aquí les diferències fonològiques sense conseqüències per a la morfologia: ens referim a les realitzacions [ts], [s] –o, fins i tot, a l'eliminació d'aquestes (= Ø)– del final de la desinència verbal de 2a pers. plural; tots aquests casos es poden derivar fonològicament de /ts/.²⁷ Ens centrarem, en canvi, en les diferències pròpiament morfològiques.

En primer lloc, cal fer referència a alguns patrons que són només lleugerament diferents del de Niça (o del de Marsilha). Ens referirem en primer lloc al «provençal literari» de Mistral²⁸ i a la parla d'algunes localitats del llenguadocià (Montpelhièr, Besièrs, Carcassona, Narbona, la Fenolhedà, el Donasan i Agen). Totes aquestes varietats coincideixen amb la de Niça en el timbre de les vocals temàtiques. En difereixen per la presència d'una extensió diferent de /is/. Es tracta de la

26. Partim aquí de la divisió dialectal de l'occità exposada a Balaguer (2006): provençal, llenguadocià, vivaroalpí, gascó, alvernès i llemosí.

27. Hi ha, pel que fa aquest punt i en el cas de Narbona i Carcassona, una certa contradicció entre les dades de Ronjat (1930-1941: § 622) i les d'Alibèrt (1976, 116-132). Mentre que Ronjat assenyalava final [ts] per a Carcassona –amb l'excepció del present d'indicatiu de la classe III– i final [s] per a Narbona, Alibèrt assenyalava el contrari ([ts] per a Narbona i [s] per a Carcassona).

28. La base territorial (i oral) del «provençal literari» de Mistral i el felibritge s'ha situat a la zona d'Arle i d'Avinhon i, més concretament, a l'entorn de Malhana –veg. Bec (1967: 105).

velar /ig/ o bé de /isk/ (aquesta darrera incoativa com /is/) al subjuntiu de la classe III; i, en algunes d'aquestes localitats, també s'hi troba aquesta extensió a la classe II. (Al Donasan l'extensió és /ejʃ/ –procedent també de ISC– i hi apareix també a l'indicatiu.)²⁹ Tot i que aquest element no interfereix en la caracterització de les vocals temàtiques, sí que la seva presència en les formes verbals indicades ocasiona que la distinció fonològica /ɛ/ ~ /e/ no sigui l'únic element que hi permet diferenciar el mode.

Altres de les localitats que hem inclòs a la taula 1 s'aparten del model de Niça d'una manera més important per al que aquí ens interessa, per tal com les diferències estan relacionades amb la vocal temàtica. No obstant això, considerem que encara pertanyen, en la seva essència, al model que pot distingir els modes indicatiu i subjuntiu mitjançant l'oposició /ɛ/ ~ /e/ en la vocal temàtica. Aquestes localitats es diferencien del model bàsic, ja sigui perquè han difós la /ɛ/ també al present d'indicatiu de la classe I (en ambdues o només en una de les persones estudiades; això s'observa a Forncauquèr i Gap) o bé perquè hi trobem algunes evolucionacions específiques que han ocasionat que l'oposició fonològica /ɛ/ ~ /e/ pugui distingir el mode només en una de les dues persones (això s'esdevé a Aurlhac, o per tots dos motius (com és el cas de Menton i de Crest).³⁰ A aquestes diferències relatives a la vocal temàtica, les localitats a què ens acabem de referir poden afegir-hi l'existència d'una extensió diferent de /is/.³¹

Cal, finalment, indicar que la taula 1 inclou així mateix algunes localitats amb dades incompletes; malgrat això, s'hi pot apreciar també per a aquestes poblacions la distinció fonològica aquí estudiada. Es tracta de Rodés, Barcelona i Anonai.³²

3.3. L'ORIGEN DE LA CARACTERÍSTICA DE L'OCCITÀ

Podríem establir quatre estadis en l'evolució lingüística de l'occità pel que fa a les persones 1a i 2a del plural del temps de present (prenem com a punt final de l'evolució el que correspon a les varietats de Niça o de Marsilha, les quals hem considerat a § 3.1 que, des del punt de vista estructural i pel que fa al que aquí analitzem, eren les més simples de l'occità contemporani).

29. Per a l'*agenés*, Alibèrt (1976: 126) afegeix en el cas de la subclasse III incoativa la possibilitat de formes amb extensió velar /ig/, a més de les que tenen l'extensió de tipus /isk/ incoatiu que hi indica Ronjat.

30. Falta comentar el cas d'Alèst, on la /á/ de la primera persona plural del present d'indicatiu de la classe I ha estat substituïda per /é/ i no /ɛ/; en aquesta localitat, d'altra banda, podem observar la presència d'extensió velar a les classes II i III.

31. Quant a aquestes localitats que es distancien una mica més del model, les dades d'Alibèrt (1976: 116-132) mostren algunes diferències respecte a les de Ronjat (1930-1941: § 598-630). Per a l'*aurlhagués*, Alibèrt assenyalava: 1) [ns] –en comptes de [n]– com a segment final de la primera persona plural tant del present d'indicatiu com del de subjuntiu i per a totes les classes verbals; 2) l'extensió /ig/ o /is/ al present de subjuntiu de la classe IIIb; i 3) la vocal temàtica /á/ a la segona persona del plural del present de subjuntiu de la classe II. (I, encara per a l'*aurlhagués*, l'autor assenyalava la possibilitat que s'utilitzi l'imperfet de subjuntiu en comptes del present de subjuntiu.) Per al *cevenòl* (que correspon a la zona d'Alèst), Alibèrt indica vocal temàtica /á/ a la primera persona del plural del present d'indicatiu de la classe I i no indica extensió per a les persones primera i segona del plural del present de subjuntiu de la classe II.

32. Per a Rodés i Anonai manquen només dades puntuals, cosa que permet que els puguem atribuir la característica (encara que, en el cas d'Anonai, d'una manera segura sols per a la segona persona del plural). Si ens referim a Barcelona, falten dades de la classe III general (=IIIa); a la resta de classes verbals es comprova que s'hi manifesta la característica (encara que, també en aquest cas, d'una manera segura sols a la segona persona del plural). Quant a la informació d'Alibèrt (1976: 116-132), per al Roergat (a l'entorn de Rodés) Alibèrt assenyalava, en el cas de la classe I, tant la realització [ɔ] com [á] a la vocal temàtica de la primera persona del plural del present d'indicatiu i desinència [ás] a la segona persona del plural; en el cas de la classe II, tant vocal temàtica /ɛ/ com /á/ –i sense extensió velar– a les dues persones objecte aquí d'estudi corresponent al present de subjuntiu; i, per a la subclasse III incoativa, tant formes amb l'extensió incoativa /is/ com formes amb l'extensió velar /ig/ en substitució d'aquella al present de subjuntiu.

Primer estadi

Partim per a l'occità d'una distribució de vocals temàtiques inicial semblant al que hem establert a § 1.1 per al català antic –la qual és el resultat de l'evolució fonològica regular des del llatí en aquestes llengües: /á/ al present d'indicatiu de la classe I i al present de subjuntiu de les classes II i III; /é/ al present d'indicatiu de la classe II i al present de subjuntiu de la classe I; /í/ al present d'indicatiu de la classe III. Constituiria el primer estadi de l'evolució que havia de conduir a l'aparició de la característica que aquí examinem el fet que la /é/ de la segona persona plural del present d'indicatiu de la classe II s'hauria transformat en /ê/; això es va esdevenir ja en occità medieval. L'origen d'aquesta substitució s'ha atribuït, sigui a una analogia amb la forma *ĚSTIS* 5PI 'ser' (que donà *ètz*), sigui a l'aparició d'una epèntesi –i, en occità, es pot considerar que és [ɛ] la vocal pròpia de les epèntesis.³³ (Per al supòsit relatiu a l'epèntesi, cal recordar que la conjugació III llatina tenia les formes de primera i de segona persona plural del present rizotòniques [BATTĪMUS, BATTĪTIS]; l'eliminació de la ĭ, com a posttònica interna que era, hauria propiciat la posterior inserció d'una epèntesi vocàlica paral·lelament al desplaçament d'accent cap a l'última síl·laba que es va produir.)

Malgrat l'aparició d'aquesta [ɛ] a la segona persona del plural del present d'indicatiu assenyalada, a la primera persona del plural la /m/ final hauria actuat en el sentit de conservar tancada la vocal precedent, de manera que pot quedar explicat el manteniment de /é/ en aquesta persona en l'occità medieval (Sobre el que aquí ha estat exposat en relació al que hem qualificat com a *primer estadi* del procés conduent a l'aparició de la característica que analitzem, ens hem basat en Paden [1998: 23, 180-182], Allières [1989: 91] i en la informació de Patrick Sauzet.)³⁴

Segon estadi

Pertanyeria a un segon estadi de l'evolució exposada la difusió de la *e* temàtica del present d'indicatiu de la classe II –/é/ o /ê/, segons que es tracti de la primera o de la segona persona plural respectivament, com hem assenyalat– a les mateixes persones de la classe III en substitució de la /í/ temàtica.

És aquest el paradigma que ofereixen com a model de l'occità medieval Fernández (1985: 336-337) i Paden (1998: 22, 180-182).³⁵ (Considerem que es devia tractar de la varietat més prestigiosa i que hi podia haver altres realitzacions, sigui les corresponents a estadis evolutius anteriors, sigui potser també les corresponents a algun estadi posterior).

Tercer estadi

En un tercer estadi, la /é/ de la primera persona del plural del present d'indicatiu de les classes II i III –que s'havia vist preservada de l'obertura mercès a la /m/ final– s'hauria transformat finalment també en /ê/. (Si ens cenyim al que s'esdevé per a la vocal temàtica, aquest estadi es tro-

33. Sobre la realització [ɛ] de l'epèntesi en occità, vegeu, per exemple, la 3a persona del plural del passat simple de les formes que originàriament havien estat rizotòniques –HABUERUNT > *agron* i, després, *aguèron* (ambdues paroxítones).

34. Expresso l'agraïment al professor Patrick Sauzet, de la Universitat Tolosa-Lo Miralh, pels seus comentaris sobre el pas esmentat d'/e/ cap a /ɛ/ a la vocal temàtica del present en occità; fonamentalment pel que fa referència a la possible aparició de la [ɛ] com a vocal epentètica, així com al paper que hauria pogut jugar la /m/ impeding l'obertura de la /e/ de la primera persona del plural.

35. La difusió de la vocal *e* –en substitució de *i*– com a vocal temàtica del present d'indicatiu de la classe III es troba documentada ja al tractat gramatical *Donatz proensals* d'Uc Faidit (c. 1240) (veg. Marshall: 1969, 128-130).

ba encara actualment a la zona de Tolosa i de Foish (Ronjat: § 622)³⁶ –tot i que, en algun sector proper a aquestes localitats per la banda est, s’hi troba ja l’evolució en el seu estadi quart o final, sobre el qual vegeu l’apartat següent).³⁷

Quart estadi

Ens referirem a l’últim graó per aconseguir un paradigma que mostri a les persones verbals estudiades la diferenciació de mode mitjançant l’oposició /ɛ/ ~ /e/ de la vocal temàtica tal com es troba a l’occità contemporani en la seva versió més bàsica (la qual hem atribuït a les varietats de Niça i de Marsilha). El darrer pas esmentat hauria consistit en la difusió de la vocal temàtica /é/ de les persones primera i segona del plural del present de subjuntiu de la classe verbal I cap a les corresponents de les altres classes verbals.

4. ORIGEN DIFERENT O COMPARTIT DE LES CARACTERÍSTIQUES DE LA Cerdanya I DE L’Occità

Apuntem aquí algunes reflexions sobre si la particularitat de distingir els modes indicatiu i subjuntiu a les persones 1a i 2a del plural del present mitjançant el timbre de la vocal temàtica, que es troba tant al català de Cerdanya com a l’occità, té a les dues àrees esmentades un origen compartit o independent.

El que creiem que primerament s’imposa és la constatació de la continuïtat geogràfica de la característica des de l’occità fins al català de Cerdanya (fins i tot podríem pensar en la possibilitat que el tret hagués existit no sols a la Baixa Cerdanya i a l’Alta Cerdanya, sinó en altres zones de l’àrea rossellonesa, i que hi hagués desaparegut en eliminar-se allà l’oposició fonològica /e/ ~ /ɛ/ per als diversos mots en general).

La continuïtat geogràfica esmentada i l’absència del tret en altres àrees del català ens condueix més aviat a descartar la possibilitat d’un sorgiment de la característica a la Cerdanya independent del de l’occità.

(En cas d’haver-se volgut explicar seguint aquesta altra via –és a dir, la d’un origen de la característica de la Cerdanya independent del de l’occità–, hauríem pogut pensar en la possibilitat que, quan hi va haver el pas /é/ > /ɛ/ > /é/ per a les *e* tòniques procedents de *Ī*, *Ē* en els dialectes orientals del català, aquest pas no s’hagués produït a la Cerdanya en les vocals temàtiques del present de subjuntiu per tal de poder aprofitar morfològicament la distinció fonològica –tot i que, en principi, ens hauríem de referir a la /é/ del present de subjuntiu de la classe I en oposició a la /ɛ/ (o la /ɔ/) del present d’indicatiu de la classe II i no a l’oposició dins d’una mateixa classe verbal).³⁸

36. Cal afegir-hi que a Tolosa la major part dels verbs de la classe III segueixen el model de la subclasse III incoativa.

37. Efectivament, Alibèrt (1976: § 116-132) assenyalava ambdues possibilitats per a Tolosa i per a Foix. D’altra banda, l’*ALG* (volum v, fascicle 1, mapa 1650) ens mostra també el model amb la distinció /ɛ/ ~ /é/ en un sector al sud-est de Tolosa (Santa Fe d’Agregulha). I, en un petit estudi prospectiu a l’Arièja que hi realitzarem el 2006 (a Foish i a Tarascon), vam poder també sentir algunes realitzacions amb *e* temàtica en comptes de *a* al present de subjuntiu de les classes verbals II i III de boca de parlants que provenien de localitats situades a l’est del riu Arièja.

38. Sobre la cronologia del canvi en la llengua catalana de la vocal temàtica *a* en *e* al present d’indicatiu de la classe I i al present de subjuntiu de les classes II i III, a la nota 41 i en tractar d’un cas diferent del que aquí s’exposa, ens interroguem sobre la possibilitat que formes en *e* (juntament amb les formes en *a*) haguessin existit ja al pre-

Podríem, encara, prendre en consideració una altra possibilitat: el fet que la Cerdanya limiti a ponent amb el català nord-occidental i que, en aquest dialecte, sigui /é/ la vocal temàtica de les persones estudiades, tant pel que fa al present d'indicatiu com al de subjuntiu podria haver propiciat que s'aprofités aquesta particularitat i s'hagués adoptat aquesta vocal al present de subjuntiu mentre que el present d'indicatiu mostraria la /é/ del català central.

Costaria d'explicar, però, per què sols en aquesta comarca i no en la resta de l'àrea oriental del català –en el cas del primer supòsit– o de les comarques del català central que termenejen amb les del català nord-occidental –en el cas del segon supòsit– hi hauria hagut aquest aprofitament morfològic de la diferència de timbre de les *e*.

Si ens decantem per un origen comú de la característica a la Cerdanya i a l'occità caldria, com a mínim, trobar una explicació plausible de l'evolució que hauria conduït a les formes verbals actuals de la Cerdanya en què es manifesta la característica a partir d'unes formes verbals comunes amb l'occità.

Amb aquesta finalitat, indiquem a la taula 2 les desinències de les formes verbals de primera i segona persona del present d'indicatiu i de subjuntiu que es troben a la Cerdanya i a l'occità; quant a aquesta darrera llengua, hi hem inclòs les desinències de Niça i de Marsilha, les quals ja hem anat comentant que poden ser considerades com a model estructuralment més simple de l'occità contemporani pel que fa al que aquí s'examina.

Intentarem justificar, en primer lloc, les diferències relatives a la realització fonètica de la consonant final. Quant a la primera persona del plural, la [n] final de les formes de l'occità prové d'una /m/ anterior; és precisament -m la consonant que es troba a l'occità medieval, en coincidència amb la -m de l'ètim llatí (veg. Fernández, 1985: 336-337; Paden, 1998: 22, 180-182). En el cas de la segona persona del plural, tant la [w] del català com la [s] de Niça provenen de la desinència -r i s del llatí (per a l'aparició de la [w] del català a la segona persona del plural dels verbs, veg. Gulsoy [1993: 352-354]; quant a l'occità, d'altra banda, realitzacions [ts] es poden trobar actualment en algunes de les localitats incloses a la taula 1).

Ens centrarem seguidament en les diferències morfològiques dels dos paradigmes. La presència de /é/ com a vocal temàtica al present d'indicatiu de la classe I que tenim per a la Cerdanya –en comptes de la /á/ que presenta la varietat de Niça– no constitueix necessàriament una dificultat per considerar que ens trobem davant d'un origen compartit de la característica. La divergència es pot justificar ja sigui tenint en compte que a l'inici del segle XX es localitzava en algun punt de la Cerdanya encara una /á/ (veg. § 1.2.1a) –cosa que podria significar que la /é/ al present d'indicatiu de la classe I no té gaire antiguitat a la Cerdanya–, ja sigui considerant que ens trobem amb un cas simular al de certes variants del model de l'occità –ja hem assenyalat a § 3.2 que algunes de les localitats incloses a la taula 1 mostren la /é/ també difosa a la classe I.

No representaria necessàriament tampoc un problema per considerar que ens trobem davant d'un origen comú de la característica a la Cerdanya i a l'occità el fet que, quan a la Cerdanya hi ha extensió, aquesta és /ig/ i no la incoativa /is/: s'esdevé que, a diverses localitats de llenguadocià i en les del provençal més properes a aquest, hi havia també solucions amb extensió velar al present de subjuntiu en comptes de /is/, com ja hem indicat a § 3.2 (veg. els núm. 5-8, 11-12 de la taula 1) –encara que s'ha de reconèixer que, en aquestes altres localitats occitanes, l'extensió velar es trobava sols al subjuntiu; al present d'indicatiu l'extensió es mantenia /is/.

Queda per explicar una diferència més important, com és l'existència d'una vocal temàtica /í/ a la classe III a la Cerdanya –tant al present d'indicatiu com al de subjuntiu–, mentre que, a les zones de l'occità que comparteixen la utilització de la distinció /ε/ ~ /e/ en la vocal temàtica per a la

sent de subjuntiu a la classe II al català de Cerdanya –i potser en altres contrades– abans del pas de /é/ (procedent de Ī, Ē) cap a /á/ que s'hi esdevingué (estadi intermedi de la seva evolució definitiva cap a /é/).

diferenciació del mode, hi trobem aquestes darreres –i no /i/– com a vocals temàtiques de la classe III. Ara bé, aquesta discrepància és més lleu si prenem en consideració que, al present de subjuntiu, hem localitzat actualment a la Cerdanya també formes del tipus *dormiguem, dormigueu* –amb extensió velar i vocal temàtica /é/, com ja hem assenyalat a § 2.1. Alcover (1906-1928), per la seva part, hi havia assenyalat també formes d'aquest tipus amb extensió velar i una vocal *e* en comptes de *i* tant al present d'indicatiu com al present de subjuntiu –veg. § 1.2.2 i la nota 11)³⁹ D'aquesta manera, també per a la classe III es podria considerar que s'ha estès l'ús de *e* a la Cerdanya, almenys parcialment.

I, encara pel que fa a la vocal temàtica /i/, en cas que haguéssim volgut centrar l'atenció sols en les formes amb aquesta vocal temàtica, també existents a la Cerdanya (ex. *dormim, dormiu*), podríem haver interpretat que ens trobàvem davant d'una variant més del model bàsic que hem establert a § 3.1 per a l'occità –de la mateixa manera que existeixen altres variants, les quals han estat assenyalades a § 3.2.⁴⁰

La nostra hipòtesi d'un origen compartit de la característica hauria de poder combinar-se bé, d'altra banda, amb la cronologia de l'evolució de la *e* tònica procedent de les llatines *Ī, Ē* perquè, més que pensar que ens trobem aquí amb un préstec de l'occità al català (és a dir, en una adquisició de la característica per part del català de la Cerdanya un cop aquesta s'hagués fixat de manera completa a l'occità), el qual s'hauria pogut sobreposar al sistema lingüístic del català de la Cerdanya en qualsevol dels estadis de l'evolució lingüística d'aquest, considerem més plausible una evolució més o menys paral·lela de l'occità i del català de la Cerdanya pel que fa a aquest punt –que potser podia haver afectat també altres parts del rossellonès, com ja hem apuntat a l'inici d'aquest § 4. La història medieval, d'altra banda, més aviat seria un suport a la hipòtesi esmentada; ens referim bàsicament al lligam important dels primers comtats catalans amb les terres occitanes veïnes. Voldríem afegir-hi que, atès que l'extensió territorial de la característica és molt àmplia a l'occità, sí que sembla que, malgrat que es pogués desenvolupar el tret paral·lelament en ambdues llengües, el focus difusor d'aquest devia ser a l'occità.

Així, i pel que fa a l'evolució que es produïu per als diversos mots del català oriental amb una /é/ procedent de *Ī, Ē*, la qual es transformà en /ó/ (la qual, posteriorment, evolucionaria en una /é/), és evident que l'aprofitament morfològic de l'oposició fonològica entre /é/ (indicatiu) i /é/ (subjuntiu) havia de fixar-se en el català de la Cerdanya abans que hi hagués hagut el pas /é/ > /ó/ esmentat; efectivament, per fixar-se l'oposició calia que al subjuntiu hi hagués encara /é/. Hem d'afegir-hi, que bàsicament l'oposició fonològica s'hauria hagut de preservar a partir de classes verbals diferents (és a dir, la /é/ del present d'indicatiu de la classe II i la /é/ del present de subjuntiu de la classe I).⁴¹ Finalment podem indicar que, en produir-se el canvi fonològic general de les /é/ (< *Ī, Ē*) cap a /ó/ en els dialectes orientals, a la Cerdanya la vocal temàtica /é/ del present de subjuntiu s'hauria vist preservada del canvi per tal de mantenir la distinció.

39. Sobre la manca de distinció /é/ ~ /é/ en la notació d'Alcover (1906-1928) per a les vocals temàtiques de la Cerdanya aquí estudiades, veg. la nota 17.

40. Una altra possibilitat a tenir en compte seria que, en el català de Cerdanya –i potser en més territori del rossellonès, en cas que hi hagués existit la característica objecte del nostre estudi–, hi haguessin hagut en el registre oral també les formes del tipus *dormem, dormeu* (al present d'indicatiu amb /é/ i al present de subjuntiu amb /é/). I que, posteriorment, aquestes haguessin estat substituïdes per les del tipus *dormim, dormiu*, que tenien el suport de la varietat més prestigiosa del català.

41. Per poder-se fixar l'oposició fonològica en una mateixa classe verbal hauria calgut que la substitució de *a* per *e* ja s'hagués produït al present d'indicatiu de la classe I o al present de subjuntiu de les classes II i III. La documenta-

5. CONCLUSIONS

El sincretisme a les persones verbals primera i segona del plural del temps de present és un tret molt general en català. Trobem, doncs, formes coincidents a l'indicatiu i al subjuntiu –i també a l'imperatiu– en les persones assenyalades.

No obstant això, hi ha algunes varietats lingüístiques del català en què l'homonímia no es produeix, sigui perquè s'hi mantenen les vocals procedents de l'evolució fonològica regular des del llatí, sigui perquè s'hi ha inserit l'extensió velar al present de subjuntiu, o sigui –en algun cas més particular– perquè s'utilitza formes de l'imperfet de subjuntiu en substitució de les del present del mateix mode.

Hi ha, però, una altra possibilitat per evitar el sincretisme a l'udit; es localitza a la Cerdanya i no havia estat descrita amb anterioritat per a la llengua catalana. Es tracta de la utilització de l'oposició fonològica /ɛ/ ~ /e/, de la vocal temàtica, per diferenciar el mode indicatiu del subjuntiu en aquestes persones primera i segona del plural del present. La distinció es realitza actualment a la Baixa Cerdanya –per al segment poblacional estudiat en aquesta comarca, la característica era pràcticament general. Quant a l'Alta Cerdanya, un estudi prospectiu que hi realitzarem el 2006 ens confirmaria la presència de la característica també en aquesta comarca, encara que sembla trobar-s'hi en recessió –ja en el cas dels informants a qui el català els fou transmès oralment pels seus pares i, encara més concretament, també per a aquells amb una edat coincident amb la dels informants de la Baixa Cerdanya als quals hem fet referència.

La distinció del mode verbal a les persones estudiades del temps de present mitjançant l'oposició fonològica /ɛ/ ~ /e/ indicada es troba amplament estesa a l'occità –als dialectes provençal, vivaroalpí i la major part del llenguadocià. El model presenta diferents variants, segons les localitats o zones preses en consideració.

Com a diferència més fonamental entre el català de Cerdanya i l'occità contemporani pel que fa a la característica estudiada, podem assenyalar que, mentre que aquesta es manifesta a l'occità en les classes II i III (i només en algunes localitats a la classe I), al català de Cerdanya es manifesta bàsicament en les classes I i II –tot i això, es pot assenyalar que hem trobat actualment formes amb extensió velar i vocal temàtica /é/ al present de subjuntiu de la classe III, i que Alcover (1906-1928) hi va localitzar també formes amb *e* temàtica i extensió velar tant per al present de subjuntiu com per al present d'indicatiu.

Sobre la qüestió de si l'origen de la característica a la Cerdanya és independent del de l'occità o bé és comú amb el d'aquesta llengua, la triple particularitat que hi ha continuïtat geogràfica entre l'àrea de l'occità en què es manifesta la característica i la Cerdanya, que en cap altra zona de la llengua catalana hagi aparegut la característica –deixant de banda la possibilitat que el tret també hagués existit en altres àrees del rossellonès abans de l'anul·lació de l'oposició fonològica de les *e* que s'hi ha esdevingut– i que les solucions actuals de la Cerdanya es puguin explicar bé –des del punt de vista de l'evolució lingüística– a partir de formes que poguessin haver estat comunes amb l'occità, ens ha fet decantar cap a la consideració que l'origen de la característica de la Cerdanya devia ser compartit amb l'occità i que el tret podria haver-s'hi desenvolupat de forma més o menys paral·lela des del punt de vista cronològic.

ció escrita, però, no ens indica això (veg. Segarra, 1985: 124-127). De totes maneres –i seguint, en un cert sentit, una argumentació de Segarra–, es pot assenyalar que, el fet que, a la segona persona de l'imperatiu de la classe II, la llengua escrita medieval mostra coexistència de formes en *e* i en *a* (ex. *sabets*, *sapiats*, veg. Gulsoy, 1993: 354), podria fer-nos pensar que, per a la classe II, potser en alguna varietat oral del català les formes del present de subjuntiu amb vocal temàtica *a* ja hi coexistien en època medieval amb les corresponents amb *e*.

BIBLIOGRAFIA

- ADAM AULINAS, Montserrat (2006): *El català septentrional de transició: nova visió des de la morfologia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- ALCOVER, Antoni M. (1906-1928): [Materials recollits sobre flexió verbal. Veg. Moll (1929-1932) i Perea (1999a)]
- [ALDC =] VENY, Joan / PONS I GRIERA, Lúdia (2001-2006): *Atles Lingüístic del Domini Català*. 3 vol publicats. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- [ALG =] SÉGUY, Jean (1954-1973): *Atlas linguistique [et ethnographique] de la Gascogne*. 6 volums. [El vol. V està centrat en la morfologia verbal: ALLIÈRES, Jacques (1971): «Le verbe», 2 fascicles]. París: Centre National de la Recherche Scientifique.
- ALIBÈRT, Loïs (1976): *Gramatica occitana*. 2a ed. Montpeller: Centre d'Estudis Occitans.
- ALLIÈRES, Jacques (1989): «Semelhanças e diferéncias entre los sistemas verbals occitan e catalan». BADIA I MARGARIT, A. M. / CAMPRUBÍ, M. (ed.): *Actes del Vuitè Colloqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes - Tolosa de Llenguadoc 1988*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 87-98.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1951): *Gramática histórica catalana*. Barcelona: Noguer. [traducció catalana (1981): *Gramàtica històrica catalana*. València: Tres i Quatre].
- BALAGUER, Claudi (2006): «Convergències dialectals (i/o subdialectals) o desgavell de l'occità?». Comunicació presentada al 20 Deutscher Katalanistentag / 20è Colloqui Germanocatalà. Universitat de Tubinga, 23-25 de febrer de 2006.
- BALL, Rodney (2000): *Colloquial French Grammar. A practical guide*. Oxford: Blackwell.
- BAUCHE, Henri (1920): *Le langage populaire: grammaire, syntaxe et dictionnaire du français tel qu'on le parle dans le peuple de Paris, avec tous les termes d'argot usuel*. París: Payot.
- BEC, Pierre (1967): *La langue occitane*. 2a ed. París: Presses Universitaires de France.
- Enquesta d'usos lingüístics a la Catalunya Nord 2004. Dades sintètiques*. Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística: Barcelona.
- FERNÁNDEZ GONZÁLEZ, José Ramón (1985): *Gramática histórica provenzal*. Oviedo: Universidad de Oviedo. Servicio de Publicaciones.
- FOUCHÉ, Pierre (1924): *Phonétique historique du roussillonais*. Tolosa de Llenguadoc: Imprimerie et Librairie Édouard Privat. [edició facsímil (1980). Ginebra: Slatkine Reprints.]
- GULSOY, Joseph (1993): *Estudis de Gramàtica Històrica*. València: Institut Universitari de Filologia Valenciana; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MARSHALL, J. H. (ed.) (1969): *The Donatz Proensals of Uc Faidit*. Londres: Oxford University Press.
- MOLL, Francesc de Borja (1929-1932): «La flexió verbal en els dialectes catalans». *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*. Vol. II (1929), p. 73-184 [1-112]; vol. III (1930), p. 73-168 [1-96]; vol. IV (1931), p. 9-104 [1-96]; vol. V (1932), p. 9-72 [1-64].
- PADEN, William D. (1998): *An introduction to old occitan*. Nova York: The Modern Language Association of America.
- PEREA I SABATER, Maria Pilar (1999a): *Compleció i ordenació de La flexió verbal en els dialectes catalans d'A. M. Alcover i F. de B. Moll*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- PEREA I SABATER, Maria Pilar (1999b). *Complements a La flexió verbal en els dialectes catalans. Dotze quaderns de camp d'Antoni M. Alcover*. Barcelona: Curial; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- RONJAT, Jules (1930-1941): *Grammaire istorique [sic] des parlers provençaux modernes*. Montpeller: Société des langues romanes. 4 toms. [edició facsímil (1980): *Grammaire historique des parlers provençaux modernes*. Ginebra: Slatkine Reprints; Marsella: Laffitte Reprints].

- SEGARRA, Mila (1985): *Història de la normativa catalana*. Barcelona: Enciclopèdia catalana.
- VENY, Joan / MASSANELL I MESSALLES, Mar (2002): *Dialectologia catalana*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.
- WHEELER, Max W. (1985): «Sincretismo entre categorías modales y cambio desinencial en el verbo románico». *Actes du XVIIème Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes, Aix-en-Provence, 1983*. Vol. 2. Aix-en-Provence: Université de Provence, p. 449-460.
- XANDRI PICH, José (1917). *La Cerdaña. Estudio geográfico-histórico-lingüístico*. Madrid: Imp. del Asilo de Huérfanos del S. C. de Jesús.

RESUM

Aquest article tracta del sincretisme que presenta el català a les persones 1a i 2a del plural del present del mode indicatiu respecte a les corresponents del present de subjuntiu i a les de l'imperatiu. Algunes varietats lingüístiques eviten en alguns casos la coincidència formal indicada; en relació amb aquest punt, ens centrem en una característica localitzada a la Cerdanya que consisteix a utilitzar l'oposició fonològica /ɛ/ ~ /e/ per distingir les persones verbals assenyalades corresponents als modes indicatiu i subjuntiu respectivament.

La característica es troba també en una zona àmplia de l'occità, on el model adopta diferents variants. Malgrat que la manifestació de la característica a la Cerdanya no coincideix completament amb la de cap de les variants de l'occità esmentades, sembla possible argumentar que l'origen de la característica en ambdues llengües és comú.

MOTS CLAU: català de Cerdanya; occità; morfologia verbal; fonologia.

ABSTRACT

Distinctive verb mood: exploitation of a phonological opposition
in the Catalan of Cerdanya and Occitan

This article deals with the syncretism found in Catalan in the first and second person plural of the present indicative in relation to the corresponding forms of the present subjunctive –and those of the imperative as well. In certain cases, some linguistic varieties avoid this coincidence of form. To analyze this point, we focus on a particular feature of the speech of Cerdanya, which consists in using the phonological opposition /ɛ/ ~ /e/ to differentiate the verb forms corresponding to the indicative and subjunctive moods.

This feature is also present in a wide swathe of Occitan territory, where different variants are used. In spite of the fact that the forms in Cerdanya do not coincide exactly with any of the variants found in Occitan, it seems possible to argue that the feature found in the two languages is of common origin.

KEY WORDS: Catalan in Cerdanya, Occitan, verbal morphology, phonology.

TAULA 1. Desinències (en transcripció fonètica) de les persones primera i segona del plural del present d'indicatiu i de subjuntiu per a les localitats i zones indicades (a partir de Ronjat 1930-1941, § 598-630 –per al Donasan, a partir d'Alibèrt 1976, 116-132).

Dialecte	Localitat –o zona– (Departament)	Classes verbals	1a pers. plu. present d'indicatiu	2a pers. plu. present d'indicatiu	1a pers. plu. present de subjuntiu	2a pers. plu. present de subjuntiu
PROVENÇAL	1. Niça (Aups Maritimes) § 600	I II IIIa IIIb	án én én isén	ás és és isés	én én én isén	és és és isés
	2. Menton (Aups Maritimes) § 600	I II IIIa IIIb	éma éma éma ijéma ‡	é é é ijé ‡	éma éma éma ijéma ‡	é é é ijé ‡
	3. Forncauquièr (Aups de Provença Auta) § 599	I II IIIa IIIb	én én én isén	és és és isés	én én én isén	és és és isés
	4. Marsilha (Bocas de Ròse) § 599	I II IIIa IIIb	án én én isén	ás és és isés	én én én isén	és és és isés
	5. «provençal literari» de Mistral (Malhana. Bocas de Ròse) § 598	I II IIIa IIIb	án én én isén	ás és és isés	én eyén én, iyén iyén	és eyés és, iyés iyés
	6. Montpelhièr i Besièrs (Eraur) § 620-621	I II III	án én isén	ás és isés	én én iyén	és és iyés
LLENGUADOCIÀ	7. Carcassona** (Aude) § 622	I II III	án én isén	áts éts isés	én én iyén, iskén	éts éts iyéts, iskéts
	8. Narbona** (Aude) § 622	I II III	án én isén	ás és isés	én én iyén	és és iyés
	9. Fenolheda (Pirenèus Orientals – Aude) § 622	I II III	án én isén	áts éts iséts	én én iskén	éts éts iskéts
	10. Donasan (Arièja) 116-132	I II III	án én ejjén	áts éts ejjéts	én én ejjén	éts éts ejjéts
	11. Alèst** (Gardon) § 619	I II IIIa IIIb	én én én isén	ás és és isés	én eyén én, iyén iyén	és eyés és, iyés iyés

TAULA 1. Desinències (en transcripció fonètica) de les persones primera i segona del plural del present d'indicatiu i de subjuntiu per a les localitats i zones indicades (a partir de Ronjat 1930-1941, § 598-630 –per al Donasan, a partir d'Alibèrt 1976, 116-132). (Continuació)

Dialecte	Localitat –o zona– (Departament)	Classes verbals	1a pers. plu. present d'indicatiu	2a pers. plu. present d'indicatiu	1a pers. plu. present de subjuntiu	2a pers. plu. present de subjuntiu
PROVENÇAL	12. Rodés, Milhau** (<i>Avairon</i>) § 617	I II IIIa IIIb	ón én én isén	* és és isés	én én, iyén én, iyén *	és és, iyés és, iyés *
	13. Aurlhac** (<i>Cantal</i>) § 616	I II IIIa IIIb	ón ón ón isón	ás és és isés	ón ón ón iskón	és és és iskés
	14. Agen** (<i>Òut e Garona</i>) § 624	I II III	án én isén	ás és isés	én én iskén	és és iskés
LLENGUADOCIA	15. Gap (<i>Auts Aups</i>) § 603	I II IIIa IIIb	én én én isén	á(s) † é(s) † é(s) † isé(s) †	én én én isén	é(s) † é(s) † é(s) † isé(s) †
	16. Barcelona (<i>Aups de Provença</i> <i>Auta</i>) § 604	I II IIIa IIIb	án én * isén	á é * isé	<i>en</i> ††† <i>en</i> ††† * <i>isen</i> †††	é é * isé
	17. Crest, Chabrelha (<i>Droma</i>) § 605	I II IIIa IIIb	én én én isén	á(s) †† é(s) †† é(s) †† isé(s) ††	én én én isén	éj(s) †† éj(s) †† éj(s) †† iséj(s) ††
	18. Anonai (<i>Ardecha</i>) § 607	I II IIIa IIIb	<i>en</i> ††† <i>en</i> ††† <i>en</i> ††† <i>isen</i> †††	é é é isé	én én én *	é, i é, i é, i *

Notes generals:

– IIIa: classe III general (= no incoativa). IIIb: subclasse III incoativa. Quan no es desglossa III en *a* i *b* és per què tots els verbs de III es comporten com IIIb (és a dir, inclouen l'extensió).

– Transcrivim [ɔ] la grafia de Ronjat *o* (perquè la grafia de Ronjat per a les [u] és *ou*, vg. § 43 –i, doncs, aquí estem davant d'una *o* fonètica– i Bec (1967: 24) ens assenyala que en occità el timbre de les *o* és pràcticament sempre obert).

* Sense dades

** Vg. informació addicional d'Alibèrt a les notes 27, 29, 31-32 del text principal.

‡ La grafia no ens permet concretar si es tracta de [ʃ] o de [tʃ].

† Segons el context, la consonant final és [s], [z] o no es pronuncia.

†† Molt sovint la [s] final no es pronuncia.

††† És una *e* tònica, però no s'especifica el timbre obert o tancat.

TAULA 2. Desinències (en transcripció fonètica) de les persones primera i segona del plural del present d'indicatiu i de subjuntiu per a les localitats i zones indicades.

			<i>Model bàsic de l'occità contemporani pel que fa a la característica analitzada (= varietats de Niça i Marsilha)</i>	<i>Cerdanya</i>
Classe I	PI	4	án	ém
		5	ás	éw
	PS	4	én	ém
		5	és	éw
Classe II	PI	4	én	ém
		5	és	éw
	PS	4	én	ém
		5	és	éw
Classe IIIa	PI	4	én	ím*
		5	és	íw*
	PS	4	én	iyém, ím
		5	és	iyéw, íw
Classe IIIb	PI	4	isén	ím*
		5	isés	íw*
	PS	4	isén	iyém, ím
		5	isés	iyéw, íw

Notes:

– IIIa: classe III general (= no incoativa). IIIb = subclasse III incoativa.

* Les dades d'Alcover (1906-1928) assenyalaven també formes del tipus *dormiguem*, *-eu* al present d'indicatiu.